

KÖZEL ÉS MESSZE – 2004 ADVENTJÉBEN (IGEMAGYARÁZAT DECEMBER 5. UTÁN)

BOGÁRDI SZABÓ ISTVÁN

Tly erővel nehezedik életünk
boltozatára ennek a tárgyias-
anyagias világnak a nyomása,
hogy ha és amennyiben elvész az a
titokzatos belső tartóerő, amit léleknek
és szellemnek nevezünk, bedől minden.
S bizony, repedezik a boltozat.
Tűnőben van életünkéből, elveszőben,
vagy nagymértékben megrongálódva
az a titokzatos belső szellemi-lelki erő,
ami megtartja és felemeli az embert.

„Csak a közelben vagyok-é én Isten?
azt mondja az Úr,
és nem vagyok-é Isten a messzeségben is?”
(Jeremiás 23, 22–23)

Akik a mostani napokban Jeremiás próféta könyveit olvassák, egyetértenek azzal, amit személyes vallomásként is idehozok. Abszolút adventi üzeneteket olvasunk a prófétáknál, és közelebről Jeremiás prófétánál is. Egzisztenciális érintések érkeznek Isten ígéből, vagy ahogy egy vallástudós mondta régen: olyan mély egzisztenciális rezonanciát vált ki bennünk mindaz, amit a prófé-

tai ígékben olvasunk, hogy elkerülhetetlenül be kell látnunk, a nehézségeink, de a minket érintő isteni üzenetek is teljes, abszolút értelemben szellemi természetűek.

A múlt héten sokféle telefonhívást kaptam, e-maileket, SMS-eket, és ezeknek jó része egyetlenegy mondatból állt – így szól: szégyellem, hogy magyar vagyok. Azt szeretném itt is és most is mondani (ha már szabad, véget érven a népszavazási időszak, s nem érhet az a vád, hogy beleavatkozunk a fenséges politikába, amelybe csak politikusoknak szabad beleavatkozniuk), hogy ne szégyellje senki, hogy magyar. Elég volt abból, hogy nyolcvan évig szégyelltük magunkat. Azt hiszem, hogy ennek a balul sikerült népszavazásnak az egyik fő lelki mozgatója éppen az volt, hogy szeretjük magunkat szégyellni. Ezért aztán sikerült is úgy népszavazni, hogy továbbra is szégyellhessük magunkat. Ez már csak egy igen jó állapot, és szeretet is az ember abban megmaradni, amibe egyszer már belefészkelte magát. Meg sem fontolja, végig sem gondolja, csak úgy lép, olyan döntéseket hoz, hogy benne maradhasson már abban, amibe bele szokott. Sőt, aki szégyelli magát, az sajnálni is nagyon tudja magát.

Ne szégyelljétek és ne sajnáljátok magatokat! Eljött az ideje, hogy felismerjük, a mi népünk sok-sok nyomorúsága (s nemcsak a múlt heti, hanem sok egyéb is, ami összeadódik és különböző vonzatokban megjelenik) nem anyagi, nem materiális természetű, hanem lelki és szellemi természetű. Itt az

ideje megébredni, itt az ideje látni immár elodázhatatlanul, hogy nem is önmagunkkal van itt dolgunk. Nem is a határon túli testvérekkel, meg a nagypolitikával, a nemzetközi erőttel, meg Trianonnal, Moháccsal, meg 1956 novemberével. A probléma lelki és szellemi természetű. Oly erővel nehezedik életünk boltozatára ennek a tárgyias-anyagias világnak a nyomása, hogy ha és amennyiben elvész az a titokzatos belső tartóerő, amit léleknek és szellemnek nevezünk, bedől minden. S bizony, repedezik már a boltozat. Tűnőben van életünkéből, elveszőben vagy nagymértékben megrongálódva az a titokzatos belső szellemi-lelki erő, amely megtartja és felemeli az embert.

Igen, azt tudjuk, hogy az életünk anyagi vonatkozásai mindig súllyal jelennek meg. Ha van, akkor azért (hiszen az is teher, mit kezdjünk vele, és bele tudunk ám nehezéni a zsírba), ha nincs, akkor meg azért. Ahogyan *Szilágyi Domokos* mondja *Bartók Amerikában* c. versében: Gond a pénz is, ha nincs. De gond a pénz akkor is, ha van. És ha nincs belső lelki-szellemi tartóerő, ha nincs, ami az embert fölemelné, fölébe emelné mindennek, akkor beszakad az életünk boltozata.

Most különös módon látunk bele mindebbe: a *közelen* és a *távol*nak a kérdésén keresztül. De nemcsak a tér-idő metaforai értelmében, hanem a legmélyebb értelmében, az Istenhez való közelségünk és az Istentől való távolságunk tekintetében. Ehhez vezet *Jeremiás* igéje: „Csak a közelben

vagyok-é én Isten” – kérdezi az Úr – „és nem vagyok-é Isten a messzeségben is?”. A sokféle jelentésből most, advent harmadik vasárnapjában csak néhányat említek meg, s ez is elég lesz arra, hogy az ige tükrébe pillantva Isten Szentlelke segítségével valóban megérezzük, mi forog itt kockán, mi a tétje az életünknek, a sorsunknak.

HOL AZ ORSZÁGUNK HATÁRA?

Egy kettészakadt országban jövendöl a próféta, de ez a kettészakadt ország már nem az az ország, mely *Salamon* idejében két részre szakadt, hogy aztán északi és déli országgént, ám függetlenül és szabadon élhesse a maga életét. Ennek a kettészakadt országnak az egyik fele immár elveszett. Észak már elveszett. Évtizedekkel korábban egy keletről jött nagyhatalom tönkrezúzta a kicsiny rebellis északi országot, és fogságba vitte gazdasági, katonai, szellemi elitjét. Akik otthon maradtak, azok cselédek és rabszolgák lettek saját hazájukban. *Jeremiás* a déli országrészben jövendöl, ott van a templom, ott vannak a próféták, a papok, a nép vezetői (prófétai szóval: a pásztorok, akikről sok keserűséggel beszél), akik oly magabiztosan mondják Jeruzsálemben (erről olvashattunk a próféta könyvének 7. részében), amikor felmentek a templomba: 'Az Úr temploma ez, az Úr temploma ez!'. Vagyis: Itt van a templom, a templomban a szentek szentje, a szentek szentjében a szövetség ládája, a szövetségládán a Kérubok, a Kérubok között van a she-

kina, az Isten velük lakozása, velük sátorozása. S amíg itt van Isten, addig nincs baj. Így is élt a déli ország, kárörvendéssel gondolva az északiakra, az elveszettekre. 'Maguknak köszönhetik' – mondogatták. 'Miért szakadtak el tőlünk annakidején?! Isten megítélte őket! De nekünk itt van a templom!' Évről-évre, időről-időre felmentek a templomba, ahol ezt mondták: 'Az Úr temploma, az Úr temploma ez, eljöttünk, istentiszteletet tettünk, és megszabadultunk. Megszabadultunk a bűntől, megszabadultunk a lelkiismeret terhétől, megszabadultunk az adóságoctól, megszabadultunk az igaz élet kötelezettségeitől.' Ezt leplezi le a próféta! Íme, közeleg a veszedelem, amikor a déli országrész elitje, papjai, prófétái, nemesei, katonatisztjei, értelmiségei egyszer csak azt tapasztalják majd: összedönthető a templom. Lerombolható a templom, megsemmisíthető. S akkor hol az Úr? 'Csak a közelben vagyok-e én Isten – kérdezi az Úr –, és nem vagyok-e Isten a messzeségben is?' A messzeségben, a távolban, ahova elhurcolták az északiakat, s ahova majd titeket is elhurcolnak, mert titeket is el fognak hurcolni, és ott egyesültek majd velük a fogságban.

Értitek-e ezt az iszonyatos történelmi paradoxont? Egy nép nem a szabadságban, hanem a fogságban egyesül. Nem akkor, amikor szabadon dönthet erről, amikor testvér testvért átöllelhet szabad kézzel, hanem majd mikor rabszolgaszíjra fűzik őket. Amikor azért kell egymást átölelni, mert körbekerítik és összekötözik őket. 'De

vajon én csak itt, a közelben vagyok-e Isten, és a távolban nem?' – kérdezi az Úr. Vajon mit ér majd a gúnyolódás, a gőg, a nagyképűség, a felsőbbbbséges kizáró tudat, mely azt sugallja: megérdemlik ezt a sorsot, akik elszakítottak tőlünk, mert Isten csak itt lehet Isten, Isten idekötözte magát. Igen, Isten népének ebből a szempontból fel kell tennie magának a kérdést, hiszen nem tudunk erre úgysem más feleletet adni, mint azt, hogy: „Itt”. Mert minket minden ideköt. Nekünk itt van az otthon, nekünk itt van az istentisztelet, nekünk itt van – ebben a történelmünkben, ebben az országunkban, ebben a népünk körében – minden jó tapasztalatunk. Elképzелhetetlennek tartjuk mindezt másutt is, mi *ide* vagyunk kötve.

Ám Isten nincs idekötve. Most abban a pillanatban vagyunk, amikor az ember egyre gyorsabban oldozza magáról Isten kötelékét. A prófétának most arról kell beszélnie, hogy a népet pásztorai elhagyták, züllik és elszéled a nép, olyan lesz, mint a pásztor nélküli nyáj, ki-ki megy a maga feje után, nincsen, ami őket összetartsa. Hagyják, hogy így legyen. S ekkor jön a végső és kemény ítélet: 'Eloldozom magam tőletek, és hozzákötözöm magamat a megkötözöttekhez. Eloldozom magamat tőletek, akik még szabadok vagytok, és azoknak leszek Istenévé, akik most rabok.' Azt mondja az Úr: „Eljön az idő, amikor nem azt mondjátok, hogy él az Úr, a mi Istenünk, aki kihozott minket Egyiptom földjéről” (23. rész 7. vers) – valamikor réges-régen,

ezer évvel ezelőtt. Él az Úr, a mi Istenünk, aki *Árpád* atyánkkal bevezérelt bennünket ide. Hanem azt fogjátok mondani: „Él az Úr, a mi Istenünk, aki kihozott bennünket az északi népek fogságából.” Immár a jövőről, a jövő reménységéről beszél a próféta. Ezért mondtam, hogy amit itt olvastunk: adventi üzenet, ez a várakozóknak szól. Ugyanakkor a próféta révén küldött üzenet kérdés is: ‘Csak a közelben vagyok-e én Isten? És nem vagyok-e Isten a messzeségben is?’.

HOL A SZÍVÜNK HATÁRA?

Nemcsak a földrajzi *itt*-re és *ott*-ra vonatkozik az ige, hanem egészen szorosan, megtapasztalhatóan: a *közel*-re és a *távol*-ra is. Az van közel, ami velünk van. Igen gyakran használja az ószövegség igei formában a „közeledés” szót arra, amikor valaki beavatkozik, bekapcsolódik a csatába. Több leírást olvashatunk arról, mikor megérkezik a felmentő sereg, és bekapcsolódik a küzdelembe: közelbe hozzák magukat. Az van igazán közel, amibe beavatkozik az ember. Máshol arról olvasunk, hogy két vitéz a csatamezőn kézitusába bonyolódik: egészen szoros testközelbe kerülnek. Másutt – különösen a zsolta-rokban – ez a közelség azt fejezi ki, ahogy egy édesanya magához öleli a gyermekét. Mert az van igazán közel, amit átölelünk. Az áldozati törvényeknél pedig az áldozati állat legnemesebb belső részeit jelenti a szó, más helyen pedig a szívet. Mert ami igazán közel van az emberhez, az a szíve, a saját szíve. Ami igazán közel van az em-

berhez, az olyan, mintha ő maga lenne. Aki igazán közel van énhozzám, az a szívemben van. ‘Csak közel vagyok-e Isten?’ Isten valóban csak ebben az egész szoros, szinte kimondhatatlan szívközeliségben Isten? Ahogy divatosan szokták mostanában mondani: Csak a belső utakon találjuk meg őt? A misztika titokzatos ösvényein? Vajon teljesen úgy van az, amit a mai kor sugall nekünk: ‘Híveim, vallásoskám, hagyjuk a világ dolgait!? Ne foglalkozunk ezzel?! Mert – úgymond – a hívőség azt jelenti, hogy bezárkózunk a megragadhatatlanba?!’

Magam fogom javasolni, hajtsunk végre liturgiai reformot, s majd latinul tartjuk az istentiszteletet, hogy ne érse senki – az a jó, ha nem érti senki, mert akkor biztosan bensőséges. Ma már a magyar televízió némely vezetője is tudni véli, hogy mi a hitélet, és mi nem az. A hitélet az, amit nem ért senki. A hitélet az, amihez senkinek semmi köze nincsen, ami semmit nem üzen. S ezt emlegetni nem meddő ironia! Valóban ez a korszellem: hívőnek lenni annyi, hogy a kis szívem legbelsejében meggyújtom a gyertyácskám, és senkinek semmi köze nincsen hozzá. Vallásos vagyok a magam módján. Ez egyértelműen azt jelenti, hogy az én vallásosságomhoz a feleségemnek, a gyermekeimnek, az apámnak és az anyámnak sincs semmi köze. Oly közel van Isten hozzám, hogy másnak nem lehet köze hozzá. De azt kérdezi a prófétánál: ‘Vajon csak közel vagyok-e én Isten?’ Vagy ott is az vagyok, ahol megjelenik a distancia? Mert a „távol”,

a „messze” szó így is fordítható: distancia, ahol különbség van, ahol megjelenik a másik. Ahol másik van, ott distancia van. Ha feltettük a tétet arra, hogy belül, legbelül, a szív titkos ösvényein, a lélek rejtekútjain, ott kell valóságosnak lenni, máris milyen könnyen megfélemlünk az arról, amit *Jézus* mond erről a másiról: „Jövevény voltam, és befogadtatok...” Hogy jövevény lettél volna, Uram? „Éhes voltam, és ennem adtatok...” Mikor láttuk, hogy éhes lettél volna, Uram? „Szomjas voltam, és innom adtatok, meztelen voltam, és felruháztatok, börtönben voltam, és meglátogattatok...” Mikor lettél volna így veled, Uram? Mikor láttuk volna? Igen, mert mindez a distancia világába tartozik, ez mind a másik világába tartozik.

Hogy mondta a XX. század egyik divat-filozófusa, *Sartre*? A másik – a pokol. Ám azt olvassuk *Péter* apostol levelében, hogy *Jézus Krisztus* halála után alászállott, és a tömlöcben lévő lelkeknek is prédikált (1Péter 3). „Szálla alá poklokra”. Ha a másik a pokol, akkor a másikhoz is alászállott. 'Vajon csak a közelben vagyok Isten?' Vajon csak az én kis szívem kicsi templomocskájában, az én kis szívem betlehemi jászolkájában? A másikéban nem? Mert a másik a pokol? Ezt kérdezi az Úr. *Jézus* pedig egyértelműen azt mondja: 'Ha a másiknak adtál, ha a másikat felruháztad, ha a másikat befogadtad, a másikat meglátogattad, velem tetted meg.' Ha legyőzted a distanciát, észreveheted, hogy Isten *ott is* Isten.

HOL A PILLANAT HATÁRA?

Végezetre azt is jelenti a prófétai kérdés, hogy az idő nagy íveit is átfogja az üzenet: 'Vajon csak a közelben vagyok-e Isten, avagy a távolban is? A messze-ségben is Isten vagyok!' Tudjuk, az ember nagy erővel, meghatározó életrevalósággal szereti magához ölelni azt, ami itt és most van. Életünket is eszerint alakítjuk, rendezzük, s ebbe egész mostani önző civilizációnk is besegít: csak az itt és most, a pillanat számít. Mindebben talán nincsen hedonizmus: szakítsd le az órának virágát! Enélkül is azt érezzük, a pillanatban sűrűsödik a lényeg, itt ragadható meg mindaz, amiért érdemes élni. A most számít. Persze, az az igazság, hogy ez a „most” nekünk, magyaroknak többnyire a tegnapot jelenti. Mert már évtizedek óta nem tudunk mit kezdeni sok-sok „most”-tal: a mostani héttel, meg a mögöttünk lévő hónapokkal, évekkel, évtizedekkel. Szégyenkezünk és sajnáljuk magunkat. Aztán időgépbe ülünk, és eltávozzunk egy réges-régi „itt és most”-ba, s időgépünk erre a varázsszóra indul: „régic dicsőségünk, hol késsel az éji homályban?”. És akkor feltűnik párdúc-kacagányos *Árpád*, meg *Toldi Miklós*, meg az *Árpád-házi* szent királyok, s máris van egy csodálatos „most”-unk.

De nézzük még egyszer: A most az, ami a legközelebb van hozzám. A most az én pillanatom. A most az a közép, amiben benne vagyok. Ide kell az Isten, most kell az Isten! Most, amikor jönnek-mennek a levelek: szégyellem magam, hogy magyar vagyok, bead-

tam a kivándorló útlevelet Új-Zélandba; most, amikor magyar állampolgárt nem szolgálunk ki Csíkszeredán; most, amikor a délvidékiek fálnak fordulva sírnak. Most kell az Isten, most jöjjön, most rázzon ki bennünket ebből a rettenetes nyavalyából, most öleljen át bennünket, most melegítsen meg! Ámde, kérdezem: ott volt-e a távolinál az Isten? Láttad-e őt az idegennél? A másiknál? Az éhes szeműnél, a kérőnél, a kopogtatónál? Miért csodálkozol, hogy itt, most, amikor nagyon kell, nem találsz. S idői értelemben is így van ez. Mert amiről itt most *Jeremiás* próféta által kérdez, az idői értelemben is a távolba utal. 'Nem vagyok-e Isten a messzeségben is?'

Azt olvassuk a 23. rész elején: „Imé, eljönnek a napok, azt mondja az Úr, támasztok *Dávid*nak igaz magvat, és uralkodik mint király, és bölcsen cselekszik és méltányosságot és igazságot cselekszik e földön.” *Lukács* evangélista idézi ezt a passzust, amikor a megszületett Messiásról beszél, *Jézus Krisztusról*. 'Imé, eljönnek a napok' – mondja *Jeremiás*. Imé, advent van! Tudjuk-e hinni és remélni, hogy ebben a mi nagy lesújtottságunkban, önmegvertetésünkben és önsorsrontásunkban meghallhatjuk még ezt a biztató ígét: 'Imé, eljönnek a napok.'? Hogy mégse az az érzet uralkodjék rajtunk, amiről az előbb beszéltem, és amit mindig ki fogok gúnyolni, ez a nagy magyar önsajnáltság. Mert ebből még soha semmi nem jött ki. S hogy ne uralkodjék rajtunk a ma-

gyar öngyűlölet, mert ebből még soha semmi jó nem származott.

Jakab apostolt idézem utoljára, aki ugyanerről beszél. Így szól az Úr: „Közeledjete éh hozzám, és közeledni fogok hozzátok.” Mi már tudjuk elkerülhetetlenül, elkendőzhetetlenül, hogy ha csak az anyagiak körül forgunk, és ha elvesznek a szellem erői, ha nincs itt és most velünk a szellem ereje, akkor minden beszakad és beomlik, akkor elvész a jövőendő is. Amikor a próféta a maga népe fölött ítél, átadja a megmentő üzenetet is. 'Közeledjete éh hozzám – mondja az Úr –, és én is közeledni fogok hozzátok.' Ha a mostani napokban és hetekben sokan úgy érzik, távol ment tőlünk Isten, bizonyosan jól érzik. Ha úgy érzik, hogy de jó lenne, ha Isten közeledne hozzánk, biztonnal jól érzik. De ha nem is úgy lenne az ország helyzete, ahogyan van, akkor is így kellene éreznünk, mert advent az Isten hozzánk való közeledése.

Arra kérek és buzdítok mindenkit szent szeretettel, igaz szívvel, Isten Lelkének segítségét is kérve: közeledjen Istenhez, és Isten is közeledni fog hozzá. A bajunk, nyomorúságunk, megaláztatásunk forrása nem abban van, hogy kevés az anyagi erőnk, tehetségünk, hanem abban, hogy a szív és a szellem dolgait feladtuk. Minden kérdés Isten-kérdés: az önbecsülésünk, a tisztességünk, a helyállásunk, az „itt és most”-unk, és a jövőnk is ezen forog. Közeledjete Óhoz, és közeledni fog hozzátok.

